

Jaarvergadering

Maandagavond 8 maart nam Wierde & Dijk afscheid van haar voorzitter Ale Havenga. Na zeven jaar in het bestuur, waarvan 5 jaar als voorzitter, zat voor Ale Havenga de termijn erop. Tijdens de jaarvergadering gaf Ale een korte verantwoording over de initiatieven die genomen tijdens zijn bestuursperiode.

De afgelopen zeven jaar zijn er veel projecten opgestart, zoals Duoranden, Trioranden en SAN- weidevogelbeheer. Zeven jaar geleden werd ook het eerste onderzoek opgestart rond rietsloten, dit heeft uiteindelijk geleid tot het huidige veelomvattende project Kaantjes & Raandjes. In zeven jaar is de vereniging stevig gegroeid, in aantal leden en in organisatie. Dat Wierde & Dijk sinds vorig jaar een eigen onderzoeksmedewerker heeft, geeft duidelijk aan dat er een profes-

sionaliseringsslag is gemaakt. Bestuurslid Evert Smink bedankte Ale namens het bestuur en de vereniging voor het vele werk dat hij de afgelopen jaren heeft verricht. Evert symboliseerde de inzet en aanpak van Ale met een touw ladder die vanaf de grond om hoog gaat, met een vogeltje op het hoogste punt.

Zo stond Ale altijd voor een bottom-up aanpak. Hij droeg er stevig aan bij dat Wierde & Dijk hoger kwam op de maatschappelijke ladder, terwijl hij het doel altijd in beeld hield. Tijdens de bestuursvergaderingen was Ale de man met de schaterlach. Hij wist voor de vereniging met eenvoudige middelen veel te bereiken. Zijn inzet voor Wierde & Dijk kwam recht uit zijn hart. Ale, nogmaals veel dank hiervoor.

Grunnen leeft!

Agenda

- zaterdagmorgen 3 april - Excursie Riet en rietsloten, omgeving Kloosterburen
- donderdagavond 15 april - Vlinder cursus, Natuurboerderij Lammerburen
- zaterdagmorgen in mei - Excursie Weide- en akkervogels, omgeving Leens
- zaterdagmorgen 22 mei - Excursie Riet en rietvogels, omgeving Usquert
- zaterdagmiddag 22 mei - Kinder-vlinder cursus, Natuurboerderij Lammerburen
- zaterdag 29 mei - Vlinderexcursie, omgeving Grijpskerk
- vrijdagavond 16 juli - Wandeling over de kwelder, Kloosterburen

Afscheid

Wierde & Dijk is uitgegroeid tot een belangrijke vereniging waar het gaat om het toegroeien naar een landbouw waar ook plaats is voor natuur en landschap. Daarbij heeft steeds vrijwilligheid, inpasbaarheid en financiële onderbouwing van het agrarisch natuurbeheer centraal gestaan. Zonder de inzet van de bestuursleden, onze projectmedewerkers, vrijwilligers en de vele landbouwers was het niet mogelijk geweest zoveel tot stand te brengen. Het is als een vliegwiel geweest. We hebben veel mensen weten te motiveren om aan de slag te gaan en ideeën te ontwikkelen om tot concrete plannen te komen die na overleg met overheden konden worden gerealiseerd. Mooie voorbeelden zijn het aangepaste slootbeheer, goed voor rietvogels, en het akkerrandenbeheer, waar de veldleeuwerik zeer van profiteert. Voorbeelden die ook aantonen dat goed beheer en evaluatieonderzoek hand in hand gaan. De volgende uitdaging is in te spelen op het veranderend Gemeenschappelijk Landbouwbeleid waarin ook geld wordt vrijgemaakt voor maatschappelijke gebieden en diensten, zoals het agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Ik dank al degenen die het mogelijk hebben gemaakt Wierde & Dijk tot bloei te brengen.

Ale Havenga

16 juli: Wandeling

Onze jaarlijkse wandeling voert dit jaar over de kwelder. Vanwege het broedseizoen vindt het niet plaats rond de langste dag, maar op vrijdagavond 16 juli. Verzamelen op het erf van Ale Havenga, Dijksterweg 45, Kloosterburen om half acht.

Noteert u deze activiteit svp in uw agenda! Er wordt geen aparte uitnodiging over rondgestuurd!

SNL en verder....., natuur en landschapbeheer op elk bedrijf

Dit jaar gaat het nieuwe stelsel voor natuurbeheer (SNL) van start. In ons gebied betreft het eerst alleen akkervogels. In de akkervogelkerngebieden wordt ongeveer 90 ha aan randen en percelen aangelegd. Gevoegd bij de reeds beschikbare randen gaat het in die gebieden in totaal om 160 ha. Deze randen en percelen worden vooral aangelegd voor de doelsoorten veldleeuwerik en grauwe kiekendief. Het lijkt een hoog aantal hectares, maar dat is het niet, de provincie wil uiteindelijk een dekking van 5% bereiken. Volgend jaar zal bij Crangeweer waarschijnlijk ook zwaar weidevogelbeheer plaatsvinden.

Deze ontwikkeling heeft ook een keerzijde: buiten de akkervogelkerngebieden liggen er op termijn geen subsidiabele faunaranden meer en de lichte (collectieve) weidevogelbescherming stopt ook. Het is het gevolg van het beleid van de provincie: meer doen in minder gebieden. Gekozen is voor een kwaliteitsverbetering door middelen geconcentreerder in te zetten. Voor zeer bedreigde soorten als grutto en veldleeuwerik biedt dat soelaas, maar wij willen graag meer. Vanuit onze doelstelling, de zorg voor natuur en landschap op het boerenbedrijf, willen we graag dat naast het zeer noodzakelijke zware beheer in de kerngebieden ook daarbuiten aan natuur- en landschapsbeheer kan worden gedaan. Wij begrijpen de teleurstelling over de beperkte mogelijkheden buiten de kerngebieden en willen zoeken naar alternatieven. De komende periode gaan we daarmee bezig. Dat wil zeggen, nadenken, plannen maken en zoeken naar uitvoeringsmogelijkheden, het liefst en waar mogelijk in samenspraak met de leden. Het gaat dan om verschillende onderwerpen:

1) Welke vormen van natuur- en landschapsbeheer zijn mogelijk op –in beginsel- alle agrarische bedrijven? Dat zijn er nogal wat: natuurvriendelijk slootbeheer, nestbescherming, beheer gericht op natuur- en landschapswaarden op het erf, op overhoeken,

paden, poelen, kolken, dobben, dijken, structuurlijnen, meanders, struweel, verbeteringen voor veldleeuweriken in de winter op akkers etc. Voor dit beheer zullen soms aanvullende middelen nodig zijn. De vereniging kan zich er in dat geval voor inzetten dat die ook beschikbaar komen. Voor een aantal maatregelen zijn geen aanvullende middelen nodig en kan de vereniging dienstbaar zijn met voorlichting en ondersteuning. We zullen ook moeten nadenken of bepaalde pakketten wel beperkt moeten blijven tot kerngebieden. Wintervoedsel bijvoorbeeld kan ook zeer nuttig zijn in andere gebieden.

2) Voor welke specifieke elementen is een op de ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden gericht beheer nuttig en mogelijk? Op dit gebied is nu al een werkgroep aan de gang. Het gaat om dijken, karakteristieke elementen bij uitstrek. In een eerste bijeenkomst zijn de verschillende mogelijkheden bekeken. In vervolgbijeenkomsten willen we die nader uitwerken. Vrij zeker is dat daaronder maatregelen zullen zijn die zonder extra financiering niet uitvoerbaar zijn. Dat aspect vraagt zeker ook aandacht.

3) De lichte (collectieve) nestbescherming eindigt in ons gebied na het broedseizoen van 2010. Bekeken

wordt op welke wijze de vereniging dit –op vrijwillige basis- kan voortzetten.

4) De begrenzing van de akkervogelkerngebieden is zorgvuldig tot stand gekomen. Niettemin is het nuttig na te gaan of bepaalde andere gebieden niet ook begrensd moeten worden, omdat veldleeuweriken daar met hogere dichtheden voorkomen. Elk jaar zullen we in bepaalde (wisselende) gebieden monitoringen uitvoeren om kansrijke gebieden op te sporen. Bij de selectie van die gebieden wordt uitgegaan van de vereiste landschapskenmerken, vooral de openheid is dan van betekenis. Overigens is het denkbaar dat bij het slagen van het beheer voor de veldleeuwerik in de akkervogelkerngebieden ook in de nabijheid van die gebieden gebroed gaat worden. Een rol hierbij speelt de plaatstrouw van veldleeuweriken, die op zich heel groot is.

Dit is een opsomming van zaken waar de vereniging de komende tijd aandacht aan gaat schenken. We zullen er wel rekening mee moeten houden dat niet alles tegelijk kan, en de overheidsmiddelen staan de komende jaren wel onder druk. Heeft u ideeën die in dit rijtje nog niet genoemd staan? Mail ze ons op Info@wierde-en-dijk.nl of neem telefonisch contact op met een bestuurslid. Het ligt in de bedoeling bij het nadenken over deze thema's ook leden te betrekken.

Het veld in

U bent van harte uitgenodigd om met ons het veld in te trekken, om daar te zien met welke projecten we ons bezighouden.

Excursie Rietsloten/rietvogels.

Zaterdagmorgen 3 april, omgeving Kloosterburen

Excursie Rietsloten/rietvogels.

Zaterdagmorgen 22 mei, omgeving Usquert

Excursie weide- en akkervogels.

Op een zaterdagmorgen in mei, omgeving Leenstertillen/Wispelheem, datum en locatie nog niet bekend.

De excursies starten kort na zonsopgang en duren ongeveer anderhalf tot twee uur. Laarzen en een regenbroek zijn prettig en breng ook een verrekijker mee. Opgave van te voren is nodig, dan kan via info@wierde-en-dijk.nl of 06-46081128. Na opgave wordt u geïnformeerd over verzameltijd en plaats.

SNL

Per 1 januari van dit jaar is het SNL van start gegaan, het Subsiestelsel voor Natuur en Landschap. Wierde & Dijk organiseerde in november twee voorlichtingsbijeenkomsten over het SNL-akkervogelbeheer, die goed zijn bezocht. In de weken erna konden de agrariërs hun aanvragen indienen. Wierde & Dijk heeft deze aanvragen ter plekke beoordeeld.

Naar aanleiding van de veldbezoeken is, in overleg met de betreffende akkerbouwers, een aantal aanvragen gewijzigd. De aanvragen zijn daarna ingediend bij de provincie Groningen. Als verantwoordelijke voor het akkervogelbeheer heeft de provincie de aanvragen getoetst. Half januari kreeg Wierde & Dijk bericht dat de aanvragen voldeden aan de gestelde voorwaarden. De aanvragers krijgen nog een definitieve bevestiging van Dienst Regeling. Door de provincie is wel aangegeven dat niets de toekenning in de weg staat.

Dit voorjaar start op 88 hectare nieuw (SNL)akkervogelbeheer. Er liggen al 30 hectare Trioranden en 40 hectare Natuurbraak, wat het totaal aan akkervogelbeheer in 2010 brengt op bijna 160 hectare in het werkgebied van Wierde & Dijk. De komende jaren

zal dit areaal naar verwachting verder toenemen.

De 160 hectare is te verdelen in twee soorten pakketten. Op ongeveer 30 hectare staat een wintervoedselpakket voor akkervogels. Hier is een graanmengsel ingezaaid dat in het najaar niet wordt geoogst. In de winter vinden doortrekkende en overwinterende vogels hier voedsel. Ongeveer 130 hectare wordt beheerd voor broedende akkervogels, met name de veldleeuwerik. Het maaieregime is als van de Trioranden. Door tijdens het broedseizoen op verschillende momenten steeds andere delen te maaien, ontstaan verschillende gewashoogtes. Uit onderzoek is gebleken dat hierdoor de stand van de veldleeuwerik sterk toeneemt. (zie het artikel elders in deze nieuwsbrief)

Volgend jaar misschien van start met SNL?

Bij aanvragen voor SNL-akkervogelpakketten geldt een instapeis dat de aanvrager – in het jaar voorafgaand- vier gewassen dient te verbouwen. Deze eis heeft er afgelopen najaar toe geleid dat een aantal agrariërs eind november 2009 geen aanvraag voor het SNL konden indienen. Om problemen als deze bij de volgende aanvraagronde te voorkomen, raden we akkerbouwers die (misschien) willen gaan aanvragen in het najaar van 2010, om nu al te kijken of men voldoet aan de instapeis van vier gewassen. Bij de gecombineerde opgave 2010 dienen daarvoor vier verschillende gewascodes te worden opgegeven. Informatie hierover bij projectmedewerkster Trudy van Wijk op 06 - 46 08 11 28.

Een pluim voor riet

Riet in de sneeuw, riet in de mist, riet met ijskristallen: aan de inzendingen voor de fotowedstrijd 'Een pluim voor riet' is goed te zien dat de winter lang en stevig was dit jaar. Al ruim 250 inzendingen zijn er binnengekomen. Deze zijn te bewonderen op de website van Wierde & Dijk.

Ook u kunt nog inzenden!

Lees op www.wierde-en-dijk.nl hoe het werkt. Inzenden kan nog tot 21 april 2010.

Avond van de Steenuil

Op vrijdagavond 6 en 30 juli, en 6 augustus organiseert Natuurboerderij Lammerburen (Electraweg 4 te Oldehove) avonden van de Steenuil. De avond start om 20 uur met een film en presentatie over het leven van de steenuil. Daarna volgt een excursie die voert langs het Reitdiep en over de dijk van het Nationaal Landschap Middag-Humsterland. De kosten bedragen € 7 p.p. (incl. koffie/thee met koek.) Kinderen € 3,50. Aanmelden vooral is noodzakelijk, op 0594 59 14 74, 06 -21 66 74 86 of via info@lammerburen.nl

Kleine Natuurmaatregelen

Het project Kleine Natuurmaatregelen heeft de afgelopen maanden gedraaid. Dit was een project van koepelorganisatie BoerenNatuur samen met Landschapsbeheer Groningen. Leden van de agrarische natuurverenigingen en leden van de AJK's in de provincie konden materialen bestellen die waarde hebben voor de natuur rondom het erf, zoals diverse soorten nestkasten en plantmateriaal voor bomen en struiken. 38 leden van Wierde & Dijk hebben deelgenomen aan dit project en hebben materialen besteld. Ook burgerleden die buiten de bebouwde kom, of aan de rand ervan wonen, konden meedoen. Op zaterdagmorgen 13 maart hebben de deelnemers de materialen opgehaald waarna ze zijn geplant en opgehangen.

Trioranden: goed voor veldleeuweriken

Na de duoranden zijn er nu de trioranden. Trioranden zijn de verbeterde versie van duoranden. De oppervlakte trioranden bedraagt een kleine 30ha. In het triorandenbeheer worden akkerranden met een breedte van 9-12m vaker gemaaid, is het aandeel kruiden in het zaaimengsel groter en wordt met 12-15 kg zaaigoed per hectare ijler ingezaaid.

In het najaar van 2008 zijn de meeste trioranden met dit mengsel ingezaaid. De opzet van het nieuwe beheer is dat het meer tegemoet komt aan de eisen die de veldleeuwerik aan zijn broedomgeving stelt (afwisseling in groeihoogte, een open begroeiing en meer voedsel in de vorm van insecten). Een belangrijk aspect daarbij is, dat de veldleeuwerik in staat is om meerdere legfels groot te brengen, want alleen dan zal de broedpopulatie zich kunnen herstellen. De veldleeuwerik

is, samen met de grauwe kiekendief, de belangrijkste doelsoort in het provinciale akkervogelbeleid.

Afgelopen broedseizoen is het effect van de trioranden op broedvogels onderzocht. Daarbij is niet alleen gekeken naar de invloed van trioranden, maar ook naar die van gewasstructuren. Evenals bij de duoranden het geval was, blijken trioranden bij akkervogels alleen een positief effect te hebben op de aantallen veldleeuweriken. Maar voor de veldleeuwerik zijn de resultaten van trioranden weer beter dan die van de duoranden. Met een gemiddelde van 8,6 paar per km² komen in gebieden met trioranden ruim drie keer meer veldleeuweriken voor dan in akkers zonder trioranden (2,7 paar per km²). En bij goed beheerde trioranden ligt het aantal veldleeuweriken nog hoger met gemiddeld 13,4 paar / km².

Het meest verheugende van de resultaten uit 2009 is, dat de veldleeuwerik-dichtheden in alle drie afzonderlijke broedperiodes duidelijker hoger zijn in de gebieden met trioranden. En dat de dichtheden in akkers met trioranden in de tweede- en derde periode nauwelijks lager zijn dan in het begin van het broedseizoen. Dat zou erop kunnen wijzen dat de veld-

leeuweriken, dankzij de aanwezigheid van trioranden, in staat zijn om ook een tweede- of zelfs een derde legfel te produceren. Zeker weten doen we dat niet, omdat in het eerste jaar met trioranden het broedsucces niet nader is onderzocht. Maar hopelijk komen we ook daar de komende jaren meer over te weten, evenals de functie van trioranden voor veldleeuweriken. Zijn trioranden van belang om te nestelen of om voedsel te zoeken, of beide?

De hogere dichtheden van de veldleeuwerik zijn enkel en alleen het gevolg van de aanwezigheid van goed beheerde trioranden. En bij goed beheer spelen niet alleen zaken als het eigenlijke beheer van de randen een rol, maar ook een ligging in open gebied (op meer dan 200m van beplanting) en een oppervlakte-aandeel dat groter is dan enkele procenten.

Patrijs: vogel van het jaar 2010

De Vereniging Avifauna Groningen heeft de Patrijs uitgeroepen tot vogel van het jaar 2010. Doel is meer aandacht te genereren voor de Patrijs. In 2010 zal centraal worden bijgehouden waar de Patrijs in de provincie voorkomt als wintervogel en als broedvogel. Iedereen kan op de site van de avifauna (www.avifaunagroningen.nl) waarnemingen doorgeven. Daarnaast worden ook inventarisatieacties opgezet, onder meer door de Werkgroep Grauwe Kiekendief.

De Patrijs was vroeger een zeer veel voorkomende broedvogel van de akkers en weiden in Groningen. Dat is de laatste jaren rap veranderd. In nog geen dertig jaar verdween de Patrijs bijna helemaal. Van de duizenden broedparen bleven er in onze provincie nog maar enkele tientallen over. De laatste Patrijzen komen nu vooral nog voor op de akkers in het zuidoosten van

Groningen. De achteruitgang van de Patrijs doet zich in heel Nederland en daarbuiten voor. Onderzoek heeft uitgewezen dat een van de belangrijkste oorzaken de intensivering van de landbouw is. Het gebruik van pesticiden leidde tot een vermindering van de voor kuikenoverleving zo belangrijke insecten. Met het geringe aantal vogels dat nog over is, speelt predatie waarschijnlijk ook een rol. Herstel van de populatie is wellicht mogelijk door een complex aan maatregelen. Het gaat dan om het verbeteren van het insectenaanbod voor kuikens, het aanbod aan zaden in de winter en een verbetering van de nestelgelegenheid

(dekking). Hier ligt een opgave voor agrarische natuur- en landschapsverenigingen. Mogelijk dat agrarisch natuurbeheer uitkomst biedt, met aandacht voor de inzet van kruiden die aantrekkelijk zijn voor (grotere) insecten, die in de winter ook voedsel in de vorm van zaden opleveren en dekking bieden aan broedende Patrijzen. Wierde & Dijk zal zich graag inzetten voor dit doel.

Leden kunnen waarnemingen van de Patrijs melden op bovengenoemde site, het is ook mogelijk dit te melden op info@wierde-en-dijk.nl, wij geven de waarneming dan door. Het moet gaan om waarnemingen uit 2010. Wie mogelijke broedgevallen kent uit 2009 kan dit ook aan het Wierde-en Dijk adres doorgeven, zo mogelijk gaan wij dan in 2010 daar kijken.

Jaarvergadering: Lezing wilde bijen

Alvorens Anne Jan Loonstra met het tonen van prachtige, gedetailleerde dia's de aanwezigen meeneemt naar de leefwereld van de wilde bijen, geeft hij nadrukkelijk aan dat de lezing niet gaat over de -gedomesticeerde- honingbij. Systematisch loopt hij daarna de belangrijkste kenmerken langs aangaande de plek in het dierenrijk, levensbehoeften, voortplanting en ontwikkeling van dieren met sprekende namen als viltvlek zandbij, zwart-rose zandbij, klokjesdikpoot, roodbuikje of pluimvoetbij. Maar ook de bedreigingen en de bijenrijkdom in het Groningse agrarische landschap komen aan bod.

In Nederland komen zo'n 330 soorten voor van deze vliesvleugelige insecten. Daarvan leven er bijna 300 solitair en de overigen sociaal, waarbij een taakverdeling is tussen koningin, werksters en darren. Sommige zijn afhankelijk van één specifieke voedselplant, zijn dus bloemtrouw, andere zijn generalisten. Voor het voortbestaan van de bij is het cruciaal of zij het eitje heeft gelegd op een plek waar dit zich tot larve en pop en uiteindelijk volwassen bij kan ontwikkelen. Nestjes in dorre plantensten-

gels of van bladstukjes, plantenharen en aarde met daarbij een ingenieuze waslaag, nectarvoorraad, of stuifmeelballetjes blijken daarvoor de oplossing. Voor de bij zelf dan nog een zonnige en beschutte plek en uiteraard een voedselbron met nectar en stuifmeel en het is wel duidelijk dat de bijen het beter doen naarmate het landschap gevarieerder en minder 'netjes' is. En dat is nu net waar het grootschalige agrarische landschap te weinig aan voldoet, zodat het niet ver-

baast dat het aantal soorten in deze biotoop het laagst is, zo'n 0 tot 15 stuks, tegenover bijvoorbeeld de 60 - 80 stuks in het gevarieerde landschap van bijvoorbeeld de Appelbergen. Wat kunnen we zelf doen om dit tij te keren? Veel maatregelen overlappen degene die we nu ook al uitvoeren in het kader van agrarisch natuurbeheer: niet of gefaseerd maaien, slootwallen en akkerranden onberoerd laten, braakliggende terreinen met daarin succesvolle handhaven, netwerk van groene zones zoals houtwallen of rietkragen creëren, maar ook een gevarieerd en niet al te aangeharkt erf rond de boerderij. Op een vraag uit de zaal blijkt tot slot dat we van een prik van een wilde bij niet veel te duchten hebben. Meer informatie en tips op onder andere de websites: wildebijen.nl en plantaardigheden.nl.

Kennismaken met

Joke

Zojuist toegetreden tot het bestuur van Wierde & Dijk en dus een introstukje geschreven. Zeven jaar geleden vond ik mijn boer in Rottum. Sindsdien woon ik op het Hoogeland en word steeds meer boerin op het akkerbouwbedrijf dat we nu samen runnen.

Voordat ik hier mijn plek vond, heb ik gewoond en gewerkt in Holland, Utrecht, Gelderland en Brabant. Als geboren Hollander heb ik even moeten zoeken, maar voel mij bevoorrecht om nu in Noord Groningen te wonen en te werken. Steeds geniet ik van de ruimte en alles wat daar in is.

Daar hoort ook een verhaaltje bij. Vroeger, toen wij kleine kinderen waren, tekende mijn vader voor ons. Hij begon steevast met een horizon: lange, vlakke lijn en daarop verscheen dan een boompje, een kerktorentje, een molentje, even niks..., nog een paar boompjes. En dan de lucht: soms mooi weer wolken, soms schapenwolkjes, soms meer, soms minder en wat vogels. Als ik nu uit het raam kijk zie ik de tekeningen van mijn vader weer.

Om te kunnen blijven genieten wil ik mij inzetten om mede handen en voeten te geven aan de projecten van Wierde & Dijk. Ik heb inmiddels veel enthousiaste mensen ontmoet en verheug me op de samenwerking.

Joke Hellenberg-Boerma

10-jarig jubileum

Op 25 november 2009 is het tien-jarig bestaan van Wierde & Dijk op feestelijke wijze gevierd! 170 leden, donateurs en relaties, waren aanwezig op het symposium "Een pluim voor Riet". Een impressie:

Riet.

In het ochtendprogramma staat riet centraal. W&D-bestuurslid Fred Bosman en W&D-onderzoeksmedewerker Jan van 't Hoff geven een toelichting op het grote lopende onderzoek naar de effecten van het al dan niet maaien van riet op de riet- en watervogelstand in Noord-Groningen. Kleine maatregelen blijken in de praktijk al grote -positieve- effecten te hebben. In de nieuwste onderzoeken wordt ook het effect van het laten staan van riet op de waterkwaliteit meegenomen. Frank van der Bolt, van WUR/Alterra die dit zogenaamde helofyten-onderzoek toelicht, geeft aan dat oud riet de stikstof- of fosfaat gehalten doen afnemen. In het onderzoek kijkt men tevens naar de gevolgen van het laten staan van oud riet voor de waterafvoer, de neveneffecten en de kosten. Met de onthulling van een riet-drieluik, gemaakt door Sietske Feitsma en Jelle van Nimwegen, wordt het startschot gegeven voor dit nieuwe project.

Fred Wouters van Vogelbescherming Nederland vertelde over de lobby die nodig is om het doel te bereiken: het beschermen van de biotopen zodat uiteindelijk de vogels zelf zo effectief mogelijk beschermd worden. Daarin past ook het streven dat de uitvoering van agrarisch natuurbeheer aantrekkelijk blijft, voor de agrariër door compensatie van de inkomsterving maar ook voor de 'burger' die er mede enthousiast voor is, zodat er draagvlak blijft voor publiek geld voor

dit -kwetsbare- doel. De rol van de agrarische natuurvereniging is daarbij van groot belang.

Steven Kragten van de Vogelbescherming gaat specifiek in op de akker-vogels. Om de grote achteruitgang daarvan een halt toe te roepen zijn er drie zaken nodig: voedsel tijdens het broedseizoen, een veilige broedplek en voedsel tijdens de winter. Voor het waarborgen van de effectiviteit van de diverse beheerpakketten pleit hij voor het grootschalig inzetten ervan in kerngebieden, dat wil zeggen zo'n 5-10% van zo'n gebied bestaat uit akkerranden voor natuurbraak en wintervoedsel. Voor realisering daarvan zou op beleidsniveau een veel groter deel van de subsidie, die nu naar landbouwbedrijven gaat, voor publieke doelen ofwel groene diensten bestemd moeten worden. Ter afsluiting van het ochtendprogramma geeft Alma Huisken haar persoonlijke kijk op riet en het startschot voor de Fotowedstrijd. De bezoekers genieten daarna van een lunch met vele streekproducten.

Toekomst.

De visie van Wierde & Dijk op het agrarisch natuur en landschapsbeheer verwoordt Harm Westers. Als mede-oprichter van de vereniging ziet hij de toekomst ervan zonnig tegemoet en schetst landschappelijke beelden van 4000 km riet, natuurranden in de dorpen, bloemrijke dijken, goed onderhouden boerderijen met passende schuren of gekop-

pelde dorpsommetjes. Hij refereert aan de 19e eeuwse verlichting in de landbouw en is van mening dat het werk van Wierde & Dijk in die traditie treedt: een nieuwe verlichting in de landbouw.

Jaap Dirkmaat van de Vereniging Het Nederlands Cultuurlandschap geeft tot slot zijn visie op het agrarisch landschap en het beheer ervan. Met verrassende wetenswaardigheden (de biodiversiteit in het cultuurlandschap is vele male groter dan in de 'natuur' in Europa) en scherpe uitspraken (echte voedseltekorten zijn er in Nederland de afgelopen eeuwen niet geweest, dus is de grootschalige landbouw die veel cultuurlandschap vernietigt ook niet nodig). Op een geestige manier, maar zijn toekomstbeeld blijkt echter behoorlijk somber: vooral op -hoger- beleidsniveau blijft het bij mooie uitspraken en rapporten, maar blijven de echte daden uit. Zijn oplossing: een groot fonds van alle gelden die al lang beschikbaar zijn en uit de rente daarvan de, door de lokale bevolking zelf voorgestelde, groene en blauwe diensten betalen.

Gedeputeerde Douwe Hollenga, LTO Noord (Groningen)- voorzitter Hilbrand Sinnema, bestuurslid Evert Smink, lid en Rabobankvoorzitter Hans van der Werff, Jaap Dirkmaat en Floris van Kuijk van Vogelbescherming Nederland kijken in de forumdiscussie terug en vooruit op de toekomst van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer, ter afsluiting van deze geslaagde dag.

Natuurbraak: tafeltje-dek-je voor overwinterende vogels

In de afgelopen wintermaanden zijn natuurbraakpercelen en -randen van Wierde & Dijk massaal bezocht door vogels. Tot veler verrassing wisten vooral groenlingen en fraters de natuurbraak te vinden. Alleen tijdens de voorjaarsstrek kwamen enkele groepen veldleeuweriken voor. De veldleeuwerik is de soort waar het in de natuurbraak in de eerste plaats om te doen is.

Het huidige natuurbraakpakket is er nog maar kort. Voorjaar 2009 is het, voor de duur van 2 of 3 jaar, door de provincie Groningen geïntroduceerd. De natuurbraak bestaat uit een mengsel van grassen, wilde planten, zomer- en wintergranen en groenbemesters. 's Zomers is tweederde van de oppervlakte in enkele maaibeurtten gemaaid om meer afwisseling in groeihoogte van de begroeiing te krijgen. Voor Wierde & Dijk vormde het nieuwe beheerpakket aanleiding om het gebruik ervan door wintervogels te inventariseren. Daarbij is een selectie gemaakt van natuurbraak in de Noordpolder en in de directe omgeving ervan. Deze percelen en randen zijn tussen begin oktober en eind maart eens in de veertien dagen bezocht. Alleen de langdurige sneeuw in december en januari gooide soms wat roet in het eten.

Wat maakt de natuurbraak zo aantrekkelijk?

De vraag is wat deze natuurbraak zo aantrekkelijk maakt voor zaadetende vogels. Het toverwoord is het gerijpte zaad van groenbemesters, van bladramanas en mogelijk ook van geel mosterdzaad. Van bladramanas is met zekerheid vastgesteld dat groenlingen zich massaal tegoed deden aan het zaad. Zaad dat van oktober tot maart beschikbaar was. Of en door

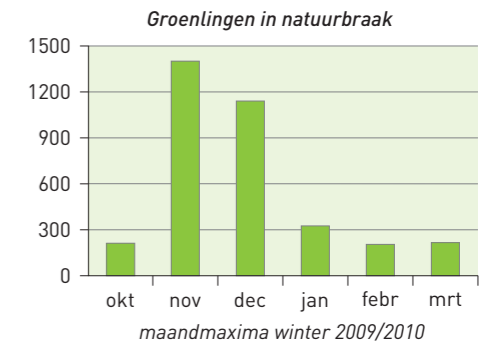
welke vogels (fraters?) het rijpe zaad van geel mosterdzaad is gegeten, was moeilijker vast te stellen. Fraters zijn kleine, bruine en onopvallende vogeltjes die de zaden op de grond opsporen en moeilijk tussen de begroeiing zijn waar te nemen. De zaadjes van mosterdzaad zijn een stuk kleiner dan van bladramanas en daardoor geschikt voedsel voor fraters. Ook het mosterdzaad was tot in maart voor handen.

Bladramanas en mosterdzaad zijn vooral bekend als groenbemester. Als groenbemester is het gewas van betrekkelijk weinig waarde voor vogels, aangezien het 's winter wordt doodgespoten of gemaaid voor het zaad rijp is. Maar in de natuurbraak kreeg het zaad alle kans om te rijpen.

Het is verbazend dat groenlingen deze voedselrijkdom zo snel hadden ontdekt. Het open landschap van de Noordpolder is voor deze soort een ongewone locatie. Groenlingen zijn vogels die je tegenkomt op erven of in de dorpen, maar niet op de akkers van weidse polders. Op één natuurbraakperceel zijn de vogels wellicht aangetrokken door de aanwezigheid van een strook zonnebloemen. Groenlingen zijn namelijk verzot op het zaad van zonnebloemen. Toen deze voedselbron was uitgeput, gingen ze over op het zaad van bladramanas. De frater is een bekende overwinterende soort van de kwelders en wordt daarentegen zelden in de buurt van beplanting gezien.

Op de kwelders zoeken de vogels hun voedsel in de zaaddragende planten en in de aanspoelselgordel. In het binnenland worden ze zelden gezien.

Grote aantallen vogels

In bijgaande grafiek staat het verloop weergegeven van de maximaal aantal groenlingen per maand tussen oktober en maart op 21,4 ha natuurbraak. De meeste vogels zijn geteld op de grootste percelen met een oppervlakte van 5-6 ha. En dat de hele winter door. De hoogste aantallen zijn in november en december geteld, met een absoluut maximum van 1400 vogels!

De fraters arriveerden veel later in de natuurbraak. In de eerste week van februari werd een groepje van 14 vogels geteld. Eind februari is het hoogste aantal van 421 waargenomen. In de natuurbraak verschijnen de eerste veldleeuweriken -op doortrekkas in de laatste week van februari. Voor die tijd zijn ze uitsluitend, en in lage aantallen, in aangrenzende stoppelakkers of in wintertarwepercelen gezien. Half maart wordt het hoogste aantal van 136 veldleeuweriken in de natuurbraak geteld. De dichte begroeiing moet als belangrijkste oorzaak worden gezien voor de maandenlange afwezigheid in natuurbraak.

Vlindercurcus

Donderdagavond 15 april kunnen leden en donateurs van Wierde & Dijk deelnemen aan een vlindercurcus. Theo Buijs geeft uitleg over de verschillende soorten vlinders die er zijn, waar ze voorkomen en hoe ze leven. Hij heeft vele dia's en ook gedroogde vlinders die prachtig zijn om te bekijken. Deze avond vindt plaats in Natuurboerderij Lammerburen, Electraweg 4 te Oldehove, aanvang 20.00 uur. Deelname kost € 5 p.p. (inclusief koffie/thee en koek). Opgave vooraf is niet verplicht, maar wel prettig (info@wierde-en-dijk.nl of 06 - 46 08 11 28). Introducés zijn deze cursus van harte welkom!

Op zaterdagmorgen 29 mei vindt er een veldexcursie plaats. Theo Buijs neemt ons mee naar de gaslocatie bij Grijskerk waar veel verschillende vlindersoorten voorkomen. Tijd en plaats wordt met de deelnemers afgesproken op 15 april. Bij regenachtig weer vindt dit op een andere datum plaats.

Kinder-vlinder-cursus

Kinderen kunnen op zaterdagmiddag 22 mei alles leren over Vlinders. Theo Buijs verzorgt voor hen een aparte cursus. Deze vindt ook plaats in Natuurboerderij Lammerburen. (Groot)ouders of andere begeleiders zijn welkom. Er zijn geen kosten aan verbonden, wel is opgave voor deze kindercursus nodig (info@wierde-en-dijk.nl of 06-46 08 11 28), graag voor 20 mei.

Pieterbuurstermaar

Iets meer dan een jaar geleden startte het project 'Ecologische Versterking Pieterbuurstermaar'. Een Waddenfondsproject waarin gemeente De Marne en het Waterschap Noorderzijlvest samenwerken. Ook LTO en de Wierde & Dijk zijn intensief bij het project betrokken. Na een jaar is het uitvoeringsplan gereed en gaat de schop de grond in. De inrichtingsmaatregelen zijn inmiddels gestart.

Om het Pieterbuurstermaar aantrekkelijker te maken voor vissen, (waaronder de paling), broedvogels en kleine waterdieren, wordt op beide oevers een rietkraag aangelegd. Aanvankelijk was het plan om een wandelpad aan te leggen, na gesprekken met betrokken bewoners is dit veranderd in een fietspad. In een bocht van het maar komt langs het fietspad een rolstoelvriendelijke picknickplaats met kanosteiger. Via een nieuw aan te leggen hoogholtje kan de wandelaar vanaf daar naar het historische erf Huninga lopen. Langs het fietspad komen informatieborden te staan. Deze vertellen over het landschap en de landbouw.

Het afgelopen jaar heeft Wierde & Dijk een broedvogeltelling uitgevoerd langs het Pieterbuurstermaar. Deze telling fungeert als nulmeting. De komende jaren zullen vogeltellingen worden uitgevoerd. Hiermee zal duidelijk worden of de gewenste natuurwaarden worden gerealiseerd.

Op een koude middag in december ging ik samen met Anton de Schutter de bebording van het 3-polderpad in orde maken. Dit pad loopt gedeeltelijk over het bedrijf van De Schutter en door het militaire oefenterrein in de Marnewaard. Enthousiast sloegen we beiden de karakteristieke bordjes in de grond. Goed zichtbaar voor de wandelaar, maar zo min mogelijk opvallend in het landschap, want ook in ons weidse landschap kan een veelheid aan bebording storen. Eenmaal aangekomen in het militaire oefenterrein, waar Anton gemachtigd is om per auto zijn belendende percelen te inspecteren, werden wij alras door een militaire eenheid tot staan gebracht. Uiterst correct doch wel op strenge toon werd ons gevraagd naar onze bezigheden. Wij stonden daar met grondboren, hamers en tangen. Men was niet onder de indruk van mijn uitleg en wij werden verzocht om meteen te vertrekken. Onder de indruk van het militaire gezag dropen wij af. De toekomstige wandelaar op dat strategische punt in grote verwarring achterlatend. Thuisgekomen meteen in de pen geklommen en een brief geschreven naar het Ministerie van Defensie om een fiat voor onze activiteiten te vragen. Al vrij spoedig kreeg ik antwoord met de benodigde toestemming. En met deze brief in de hand togen Anton en ik op een koude februarimiddag weer aan het werk om de klus te klaren. Geen militair gezien die middag. Met dank aan de heer Gerrit Altena, die een al te voortvarende boerin, wegwijs maakte in de militaire gezagsstructuur.

Jacobien Louwes

Colofon

De Nieuwsbrief Wierde & Dijk is een uitgave van de vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Groningen.

Nummer 19, maart 2010

Redactie: PR-commissie Wierde & Dijk
Vormgeving: Fenatic, Oostwold
Druk: De Marge, Groningen

ISSN: 1879-440

Contactpersonen Wierde & Dijk

Bestuursleden:

Evert Smink,	tel (0596) 571172	evert@wierde-en-dijk.nl
Fred Bosman,	tel (0595) 433002	fred-bosman@planet.nl
Hennie Kuiper,	tel 06 20 99 74 47	hennie@wierde-en-dijk.nl
Ineke Arends,	tel (0595) 572875	ineke@wierde-en-dijk.nl
Jacobien Louwes,	tel (0595) 401504	jacobien@wierde-en-dijk.nl
Joke Hellenberg,	tel (0595) 431766	elswerd@planet.nl

Projectmedewerkers:

Trudy van Wijk	tel 06 46 08 11 28	trudy@wierde-en-dijk.nl
Eline Vreugdenhil		eline@wierde-en-dijk.nl

Postadres:

Postbus 25, 9965 ZG Leens E: info@wierde-en-dijk.nl W: www.wierde-en-dijk.nl